

Az Országos Bűnmegelőzési Bizottság szakmai tevékenysége az iskolai, iskolakörnyéki erőszak megelőzésével kapcsolatban.

A legjobb gyakorlatok.

Javaslatok.

Az Országos Bűnmegelőzési Bizottságban (OBmB) a szorosan oktatásügyhöz kapcsolódó kérdéseket, az iskola szervezeti oldalát nem ismerjük jól. Tevékenységünkhöz érintőlegesen kapcsolódik a pedagógusképzés reformja, a nemzeti alaptanterv követelményei. A pedagógusok felkészültségéről esetleges jelzéseket kapunk. Ugyanakkor a konfliktusok, a biztonság és az erőszak kérdéseit, jellemzőit jól ismerjük.

Meglátásunk szerint az oktatásra vonatkozó jogszabályok módosítására nincs szükség. A jogi kereteket tartalommal kell kitölteni. A felmerült esetek **pedagógiai eszközökkel**, módszerekkel való megoldást igényelnek. A konfliktusok résztvevőit segíteni kell, számukra lehetőséget kell biztosítani a békés megoldások megtalálására, el kell kerülni a represszív kísérletek alkalmazását.

Az iskolai biztonság megteremtése meglátásunk szerint, kiválóan felfűzhető az OBmB tevékenységének középpontjában álló két paradigmára: a **megelőzés**, valamint a helyreállító igazságszolgáltatás avagy **helyreállító módszerek** modelljére. A helyreállítás módszereit akkor kell alkalmaznunk, ha a konfliktusos helyzet már valamely konkrét cselekményben öltött testet, a prevencióra pedig akkor van szükség, ha a feszültséget elsimítani akarjuk, illetve szeretnénk eszközöket kapni a konfliktusfeloldáshoz.

A **társadalmi bűnmegelőzés logikája**, eszközszerrendszere jól használható az oktatási, nevelési intézményekben előforduló erőszakos, vagy konfliktusos esetek megoldására.

I. MEGELŐZÉS

Társadalmi bűnmegelőzés

Az OBmB feladata a **társadalmi bűnmegelőzés** koordinációja. A társadalmi bűnmegelőzés olyan állami szerepvállalás mellett zajló szakmai és civil mozgalom, amely a társadalom legkülönbözőbb szereplői – központi és helyi kormányzati szervek, települési önkormányzatok, civil szervezetek, egyéb non-profit és for-profit szervezetek, gazdasági szereplők, állampolgárok és közösségeik, egyházak – között megvalósuló együttműködésre épül. Alapelve a **partnerség**, amely mind a helyi, területi és központi szervezetek egymás közötti viszonyait, mind pedig a szakmaközi együttműködés szereplőinek kapcsolatát meghatározza.

A közösségi bűnmegelőzés szakmai törekvései közé tartozik a társadalmi befogadás és a tolerancia erősítése, célja a **társadalmi kohézió erősítése, a közösségi összefogás kialakítása, a társadalmi fejlődés útján való bűnmegelőzés** (*crime prevention through social development*). Az OBmB ezért támogatja a társadalom hagyományos közösségeiben meglévő szolidaritást és felkarolja az alulról induló, összefogáson alapuló kezdeményezéseket. Működését emberi jogi elkötelezettség jellemzi. A bűnmegelőzési beavatkozásnak egyrészt tiszteletben kell tartania az emberi jogokat, másrészt el kell kerülnie az egyes társadalmi csoportok kirekesztését, szegregálását, a velük szemben meglévő előítéletesség erősítését. A bűnmegelőzési beavatkozások **soha nem tartalmazhatnak kényszerítő, represszív elemeket**, a közösségi bűnmegelőzésnek fel kell lépnie a diszkrimináció minden formája ellen. A közösségi bűnmegelőzési tevékenységnek fenn kell tartania a közösségi szolidaritás, az emberi jogi alapértékek és a kényszerítő elemeket nem tartalmazó, mégis hatékony beavatkozások kényes egyensúlyát.

A társadalmi bűnmegelőzés alapidokumentuma a 115/2003. (X. 28.) országgyűlési határozat mellékletként elfogadott **Társadalmi Bűnmegelőzés Nemzeti Stratégiája** (Stratégia). A Stratégiában lefektetett célkitűzések végrehajtását az évenkénti cselekvési programok határozzák meg. A közösségi bűnmegelőzési tevékenységről az OBmB éves jelentést készít.

A **Stratégia** prioritása a **gyermek- és fiatalkori bűnözés megelőzése, csökkentése**. E prioritás megjelenik a cselekvési programokban és a jelentésekben is (a gyermek- fiatalkori bűnözés megelőzése prioritásban a 2007. évről szóló jelentést, valamint a 2008. évre tervezett feladatokat lásd a mellékelt háttéranyagban). A Stratégia előírja a gyermek- és fiatalkori bűnözés megelőzésében a kormányzati, ágazati feladatokat (egészségpolitika, szociál- és családpolitika, ifjúság-, sport-, kulturális, nevelés-, oktatás-, roma-, környezetpolitika), valamint meghatározza a helyi önkormányzatok, a civil szervezetek, az üzleti szféra és a média felelősségi területeit.

1. **Stratégia** <http://www.bunmegelozes.hu/?pid=15>

A **Stratégiában** meghatározott hosszútávú célok, hogy:

- Az iskola az erkölcsi nevelésben betöltött szerepének, felelősségének növelésével, a gyermekvédelmi rendszer szakmai hatékonyságának megerősítésével a fiatal generáció megtanulja a társadalmi **konfliktuskezelés erőszakmentes technikáit**. A büntetendő, ezen belül különösen az erőszakos viselkedést tanúsító fiatalok **szembesüljenek tettük következményeivel**, a mediációs programok alkalmazásával fejlődjön az erkölcsi felelősség.
- A **helyreállító igazságszolgáltatási eszközök alkalmazásával** megerősödjön az erkölcsi felelősségérzet kialakulásának esélye.

- A **kisközösségi – családi, iskolai – kontroll** erősítésével csökkenjen a kallódó fiatalok száma.
- A **marginalizáció és kirekesztés elleni programokkal** javuljon a gyerekek szocializációs esélye, erősödjön a generációk közötti szolidaritás is.
- Az **interprofesszionális jelzőrendszer, hálózat** alakuljon ki, amely megelőzheti a fiatalok veszélyeztetetté és veszélyeztetővé válását.
- A társadalmi **tolerancia, esélyegyenlőség** érvényesülése nőjön.

2. Cselekvési Programok <http://www.bunmegelozes.hu/index.html?pid=1186>

A Stratégiában meghatározott célok végrehajtására elfogadott **cselekvési programok** (2007. és 2008. évi) előírják, hogy:

- Kiemelt figyelmet kell fordítani az **iskolai és az iskolakörnyéki erőszak megelőzésére**. Ennek érdekében a jó programok eredményeit hasznosítani kell.
- Támogatni kell a **kortárssegítő** programokat, annak érdekében, hogy a fiatalok vegyenek részt **társaik integrációs gondjainak megoldásában**. Különös figyelmet kell fordítani a **konfliktus-feloldási, békéltetési és jóvátételi modellek** alkalmazására. Széles körben terjeszteni kell a legeredményesebb gyakorlatot.
- Támogatni és fejleszteni kell az **iskolaklubokat**. A klubok, ifjúsági közösségek működtetésére pályázatokkal és az eredményes gyakorlatokat bemutató ajánlásokkal ösztönözni kell a diákönkormányzatokat, a gyermek- és ifjúsági önkormányzatokat, az egyéb kortárssegítő csoportokat, a szülői közösségeket, a helyi közösségi intézményeket (könyvtárakat, közművelődési intézmények, közösségi színterek, színházakat).
- Meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy a hátrányos helyzetben lévő gyerekek és fiatalok **önismereti, konfliktuskezelő tréningeken, mentálhigiénés foglalkozásokon**, valamint a **helyreállító igazságszolgáltatás eszközeit alkalmazó eljárásokban**, szabadidős programokban (élménypedagógiai foglalkozás, tábor, sportfoglalkozás) vehessenek részt.
- A veszélyeztető és a veszélyeztetett gyermekek és fiatalok számára **közös szabadidő-eltöltési programokat**, különösen készségfejlesztési, művelődési és sportolási lehetőségeket kell szervezni. Folytatni kell a „tárt kapus létesítmények” programot.
- El kell készíteni és széles körben terjeszteni kell a szülőknek szóló információs kiadványokat annak érdekében, hogy ismereteket szerezhessenek a gyermek és szülő közötti **konfliktushelyzetek erőszakmentes feloldására**.
- A szignalizáció hatékonyságának növelése érdekében egységes kriminalisztikai szempontokat kell kialakítani és alkalmazni a **gyermekkorúak által elkövetett cselekmények tisztázására** (jogbiztonsági kérdések: panaszjog, sértetti jogok, anyagi jogi

akadályok eljárásjogba transzformálása, stb.). Az egységes kriminalisztikai szempontok alkalmazásával biztosítani kell, hogy gyermekkorúak által elkövetett, ismertté vált büntetendő cselekmények felderítése minél teljesebb legyen. A megyei rendőr-főkapitányságokon a gyermek-, fiatalkori bűnözés megelőzésével foglalkozó szakmai hálózatot ki kell alakítani.

- A gyerekekkel, ifjúsággal foglalkozó szakemberek között folyamatos - szükség szerint esetkezelésre is kiterjedő - **együtműködést** kell kialakítani, különös tekintettel a devianciák kockázati tényezőinek jelzésére, a **jelzőrendszerben, hálózatépítésben** való részvételre és a korai pszicho-szociális beavatkozásra. Az oktatási, nevelési intézmények esetében a **gyermekvédelem** szakembereivel való együtműködésnek és jelzésnek kiemelt szerepe van.
- A káros **internetes és média tartalmakat** szűrni, korlátozni kell.

II. HELYREÁLLÍTÓ, JÓVÁTÉTELI MÓDSZEREK

A konfliktus bekövetkezése esetén a **helyreállító módszerek** alkalmazása látszik leginkább adekvát megoldásnak a probléma kezelésére. A helyreállítás különösen hatékony a tartós személyes konfliktusok megoldásában.

A helyreállító igazságszolgáltatásnak sokféle értelmezése van, ezek nem korlátozódnak a büntetőjogra. A helyreállító, jóvátételi módszerben az adott ügy **valamennyi résztvevője jelen van, felelősséggel bír**. Cél, hogy az érintett közösség bevonásával a sérelmet okozó fél és a sértett közötti megromlott **kapcsolat helyreálljon**, a sértett és a megsértett közösség **kára csökkenjen**. A helyreállító eljárás az **elkövető** számára jó alkalmat nyújt arra, hogy rövid idővel a tett elkövetése után **szembesülhessen** tettével, cselekmény következményeivel, szembenézzen áldozatával, feldolgozza felelősségét, és aktívan közreműködjön a jóvátételben, kezdeményezője lehessen kárhelyreállításnak. A helyreállító igazságszolgáltatás olyan lehetőség, amely ugyanakkor esélyt ad a **sértettnek és környezetnek** arra, hogy átérezthesse, **elmondhassa**, az őt ért sérelem hatását, beszéljen tapasztalatairól és érzelmeiről, valamint részt vegyen az elfogadható büntetés, jóvátétel meghatározásában.

A szembesülés, a tett megértése a **megelőzést** is szolgálja. A sértettnek és a megsértett környezetnek oldódhat szorongása, visszanyerheti biztonságérzetét. Az ügy valamennyi érintettje számíthat arra, hogy a közösségbe való **reintegrációja** sikeres lesz.

A resztoratív eljárási folyamat részeként a sérelmet okozó, a sértett – és adott esetben támogatóik – a harmadik, semleges fél segítségével megbeszélik, hogy mi, miért és hogyan történt, valamint **szereződést kötnek**, azaz közösen állapodnak meg a jóvátételben. Az iskolai környezetben természetesen itt nem anyagi jóvátételről van szó, hanem más jellegű **kompenzációról** (pl.: a sérelmet okozó fél saját tudását ajánlja fel a sértett fejlesztésére [Hogyan kell használni az internetet? Milyen jó technikák vannak a csocsóban?], közös tevékenységben állapodnak meg [Együtt mennek kirándulni. Ezentúl az idősebb hazakíséri a kisebbet. Az ügyesebb kosárlabdázni tanítja a rosszabb képességűt.]). A megsértett közösség – amelyet annak egy tagja képvisel az eljárásban – is kiengesztelést vár. Ennek tárgya szintén megegyezéses (pl.: a kárt okozó gyerekek kidíszítik az osztálytermet, részt vállalnak a soron következő nyílt nap megszervezésében, stb.).

Az eljárásnak természetesen több **alternatívája**, formája létezik (mediáció, konferencia és kör modellek), amelyek egyaránt bevonják és felelősséget telepítenek az ügy valamennyi, szűkebb vagy tágabb környezetben lévő érintettjére, a megoldás kulcsát az ő kezükbe helyezik.

III. JÓ GYAKORLATOK

Az iskolai konfliktusok megoldására adott válaszokban a helyi programoknak kiemelkedő szerepük van. Az adott településen, intézményben kialakult egyedi konfliktusra, a helyi szükségletekre kell reagálni. Az alábbi példák konkrét eszközként, módszerként jelenhetnek meg a jövőben a szakemberek kezében, tartalmaznak olyan elemeket, amelyeket a már kialakult konfliktusokban azonnal alkalmazni lehet.

Az **OBmB gyakorlatában** több olyan program van, amelyek eredményei, tapasztalatai és eszközei jól használhatóak az iskolai konfliktusok megelőzésben, illetve megoldásában. Valamennyi pályaművet nagy szakmai tapasztalattal rendelkező szakértők bíráltak el és a megvalósult programok szakmai monitorját is az adott terület szakemberei végezték. Így tehát biztosak lehetünk abban, hogy a projektek hasznosak, előremutatóak.

A projektekben széleskörű szervezeti és szakmai együttműködés valósul meg. Az önkormányzatok, civil szervezetek, gyermekvédelmi, gyermekjóléti, oktatási, nevelési, közművelődési intézmények, rendőrség **konzorciumba** társulva hajtják végre a programokat. Valamennyi félnek saját felelősségi területe van.

Az OBmB 2006-ban **pályázatot** hirdetett az **iskolai és iskola környéki erőszak megelőzésére**. 2007-ben az OBmB a csellengés megelőzését és a szegregált övezetekben illetve szakellátásban élő gyerekek, fiatalok integrációját megvalósító programokat támogatta. <http://www.bunmegelozes.hu/index.html?pid=695> (A nyertesek listája – valamint a pályázati anyagok és beszámolók elérése – a háttéranyag IV. pontjában is megtalálható.)

A konfliktusfeloldását (helyreállító igazságszolgáltatás módszerei), és a megelőzést, szociális integrációt segítő projektekben több közös programelemet, jellemzőt is találunk:

- **kortársmediáció**, mediátor és mediátor tréner képzése a diákok és tanárok közül (Partners Hungary – Közgazdasági Politechnikum)
- **konstruktív konfliktusfeloldás**, „szemtől szemben” módszer (Csibész Gyermekjóléti Központ – Bókay Árpád Általános Iskola – MH Líceum Alapítvány - Zöld Kakas Líceum); konstruktív konfliktuskezelés és közösségfejlesztésről szóló **tananyagfejlesztés** (Boros Sámuel Szakközépiskola, Szakiskola, Szentes)
- **jóvátételi** módszer alkalmazása a konfliktusfeloldásban (Béke Gyermekotthon);
- **kortárssegítő** képzés (Ercsi Eötvös József Általános Iskola, Tiszadobi Gyermekotthon);
- a közösségi **önkéntes munka** ösztönzése (Baranya Ifjúságáért Kht.);

- diák-diák illetve diák-tanár **patrónus-** vagy **mentorrendszer** (Ercsi Eötvös József Általános Iskola, Sásdi Faodu Egyesület);
- a krízishelyzetek vizsgálata a **drámapedagógiai** eszközökkel, tematizált színdarabok feldolgozása (Kolibri Színház, 21. Színház a Nevelésért);
- **szabadidős tevékenységek** biztosítása, különös tekintettel a manuális, performatív, művészeti tevékenységekre [kézműves foglalkozások, sport, kirándulás, tánc, mese] (Periféria Egyesület, Csibész Gyermekjóléti Központ) tehetségkutató verseny (Baranya Ifjúságáért Kht.);
- **környezetvédelmi**, közösségépítési programok (Vajda Péter Általános Iskola, Budapest)
- **kommunikációs, önismereti program**, az erőszakmentes konfliktusfeloldás módszerei (Boros Sámuel Szakközépiskola, Szakiskola, Szentes; Periféria Egyesület);
- **önbecsülés növelése, közösségépítés**, a hatékony **kommunikáció** technikái (AVP);
- „értékbeszélgetések”, **személyiségfejlesztés** (Tiszadobi Gyermekotthon);
- a gyerekek, pedagógusok és a szülők rendelkezésére álló **pszichológus** (Ercsi Eötvös József Általános Iskola);
- **szülői csoportok** szervezése, „szülők akadémiaja” (SZEDER KhE., Pocsaj Község Önkormányzata);
- **közös szülő-gyerekek programok** (TÉR Ifjúságsegítő Egyesület, SZETA Egri Alapítványa);
- két pedagógusos modell alkalmazása a foglalkozásokon (Periféria Egyesület).

Meglátásunk szerint tehát a feszültségek elsimítására, a konfliktusok feloldására az imént vázolt rövid- és hosszútávú módszerek egyaránt alkalmasak. Kiemelt jelentőséget tulajdonítunk az iskolai, intézményes és társadalmi környezet szereplői **belső energiái** felhasználásának, kiaknázásának, az önbecsülés megteremtésének, a sikerélmény biztosításának, valamint az **önkéntes**, a köz érdekében végzett tevékenységek elterjesztésének.

Az **Európai Unió gyakorlatában** a kifejezetten az iskolai és iskola környéki erőszak megelőzését célzó programok <http://www.eucpn.org/goodpractice/search.asp?category=22&country=Please+select...&keyword=> rendszerint a konstruktív konfliktuskezelés módszerét alkalmazzák. Jellemzően a direkt, célzott beavatkozást részesítik előnyben a hosszútávú, megelőzési célzatú programokkal szemben. A

programok elsősorban a kortárserőszakra reagálnak. A projektek valamennyi esetben konzorciumi együttműködésben kerülnek megvalósításra.

Az iskolai konfliktusok megoldására született **Québecben** a Passerelles (Átjárók) program. A program a mediációt teszi elérhetővé a gyerekek – szülők – pedagógusok – adminisztratív személyzet valamennyi tagja számára az egymás közötti konfliktusokban (kivéve szülő-gyerek konfliktus).

IV. JAVASLATOK

Az Iskola biztonságáért tárcaközi bizottság (Bizottság) támogassa:

- a **konfliktuskezelő és -megelőző technikák** pedagógusok által történő széleskörű elsajátítását;
- a **jelzőrendszer** továbbfejlesztését, a hálózatépítés, a szakmaközi esetmegbeszélések szükségességét;
- hogy az **iskolák nyissák ki kapuikat** a szülői és civil kezdeményezések előtt, ezeket ösztönözzék és szervezzék;
- hogy a rászoruló oktatási intézményekben **pszichológus, szabadidő-szervező, gyermekvédelmi felelős, szociális munkás, „szociális mediátor”** dolgozhasson;
- a **helyi, szakmai együttműködésen** alapuló kezdeményezéseket, amelyek célja a konfliktusfeloldás.

A Bizottság népszerűsítse:

- azokat a **jó gyakorlatokat**, amelyek célja a gyerekek sikerélményéhez juttatása, a felelősségvállalás megerősítése, a belső energiák kihasználása és az önkéntesség ösztönzése;
- a **kreatív, művészeti, sport tevékenység, a hétköznapi tudások** oktatását, amelyekre állampolgárként feltétlen szükség van.

A Bizottság:

- a pedagógusoknak, a szülőknek, a gyerekeknek, a fenntartónak és oktatási intézményeken kívüli szereplőknek, számukra könnyen elérhető és érthető **üzeneteket** továbbítson (arról, hogy vannak technikák, megoldások);
- teremtsen meg a jó gyakorlatok, alkalmazható módszerek **regiszterét**, állítson össze egy listát, amelyből a szakemberek és szolgáltatások rövid időn belül rendelkezésre állnak.

2008. április 10.

Ivány Borbála